

AZƏRBAYCANIN İNKİŞAF TARİXİNİN PARLAQ DÖVRÜ

Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) dördüncü kursunda oxuyurdum. Hərbi dərsləri başa vurub, Gəncə şəhərində "Yevlax yolu" deyilən hərbi hissədə üç aylıq təlim kurslarında iştirak edirdik. Heydər Əliyevin 1969-cu il 14 iyul plenumunda Azərbaycan KP MK-nın Büro üzvü və Birinci katibi seçilməsi xəbərini radioda eşidəndə yoldaşlarımızın arasında bir canlanma əmələ gəldi. Hər kəsi bir sual düşündürdü: Görəsən, respublikanın bundan sonrakı taleyi necə olacaq?

Uzaqgörən, müdrik ölkə başçısı 34 il ərzində öz zəngin təcrübəsi, yüksək intellekti, Azərbaycanın milli mədəniyyətinə və mədəniyyətinə öz torpaqlarının və mədəniyyətinə bədən bədən bələd olması sayəsində milli quruculuq siyasəti konsepsiyasını işləyib hazırlamış, onu dönmədən həyata keçirmişdir. Dahi rəhbər Azərbaycanı iqtisadi, mədəni, intellektual cəhətdən dirçəltmək, qədim xalqını öz torpaqlarının və tarixi irsinin həqiqi sahibinə çevirmək yolunda mübarizəni ardıcıl şəkildə davam etdirmişdir. Ötən illər Azərbaycan iqtisadiyyatının, xalq təsərrüfatının, mədəniyyətinin, ümumiyyətlə, elm, təhsil, səhiyyə və mədəniyyətinin sürətli inkişaf dövrü kimi yadda qalmışdır. Həmişə xalqın dili, ədəbiyyatı, mədəniyyəti və incəsənəti haqqında dəyərli fikirlər söyləyən, əməli tədbirlər həyata keçirən Heydər Əliyev Azərbaycan tarixi və onun problemləri ilə daim maraqlanmış, bu mühüm sahənin öyrənilməsi, tədqiqi və təbliği məsələlərini ön plana çəkmişdir. Ötən əsrin 70-ci illərindən Azərbaycanı sağlamlıq milliyyətçilik ideologiyasının yayılması, yeni elmi konsepsiyaların aparılması bu dahi şəxsiyyətin bilavasitə rəhbərliyi ilə həyata

keçirilmişdir. Heydər Əliyev Azərbaycanın ən çətin vaxtında rəhbərliyə irəliləmiş və respublikanı nəinki iqtisadi gerilikdən çıxara bilmiş, habelə qısa vaxtda onun sürətli tərəqqisinə nail olmuşdur.

Mərkəzi Komitənin 1969-cu il avqust plenumunda Heydər Əliyev etdiyi çıxışında o zaman respublikanın sosial-iqtisadi vəziyyətinin necə ağır bir tənəzzüldə olduğunu açıq şəkildə bəyan etmişdi. Böyük şəxsiyyətin gücü onda idi ki, həmin dövrdə bu vəziyyəti düzgün qiymətləndirə bilmiş, obyektiv inkişaf qanunauyğunluqlarına əsaslanmış, milli xüsusiyyətləri nəzərə almış, cəmiyyətin sağlamlıq qüvvələrinə arxalanaraq qətiyyətlə fəaliyyətə başlamışdır.

Heydər Əliyev idarəçiliyi dövründə Azərbaycanda nəhəng inşaat-tikinti işləri aparılmış, müasir sənayenin böyük tikintilərindən olan meşə kondisionerləri zavodu, ayaqqabı fabriki, "Azerelektroterm" və onlarla iri müəssisələr inşa edilmiş, Gəncə, Naxçıvan, Sumqayıt, Şirvan (Əli Bayramlı), Mingəçevir, Lənkəran, Şəki, Xaçmaz və s. şəhərlərdə 200-dən çox sənaye və kənd təsərrüfatı obyektləri tikilib istifadəyə verilmişdir. Azərbay-

Ulu öndər Heydər Əliyevin 1969-cu ildə respublikaya rəhbər seçilməsi tarixi hadisə idi

can pambıqçılıqda, çayçılıqda, tütünçülükdə, üzümçülükdə və başqa sahələrdə öncül yerlərə çıxmışdı.

XX əsrin 70-80-ci illərində elm və təhsilin inkişafına qayğının artırılması respublika hökumətinin diqqət mərkəzində duran ən ümdə vəzifələrdən biri idi. Heydər Əliyev özünəməxsus müdriklik və uzaqgörənliklə aydın dərk edirdi ki, elmi, təhsili inkişaf etməyən millətin ümumi tərəqqisini təmin etmək mümkün deyil. Ona görə də bu müdrik şəxsiyyətin respublika rəhbərliyinə gəlməsi ilə həmin sahələrin inkişafı dövlətin fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirildi.

Həmin illərdə tədrisin keyfiyyətinə ictimai nəzarət gücləndirildi. Həminin yaxşı yadındadır ki, ötən əsrin 60-cı illərində Azərbaycan alimləri, xüsusilə tələbə qəbulu ilə əlaqədar yaranmış qeyri-səğlam meyillər ölkənin gələcəyi, milli intellektual potensialının inkişafı üçün təhlükə yaradırdı. Ona görə də xalqın intellekt səviyyəsini yüksəltməyə çalışan Heydər Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə yaxından iştirakı ilə ali məktəblərə qəbul ümumrespublika səviyyəli müəhim tədbir xarakterli aldı. XX əsrin 70-ci illərində ilk dəfə olaraq SSRİ-nin yüksək səviyyəli elmi üçün illərdə min nəfərə qədər gənc

oğlan və qız göndərildi. Bu, əslində yeni bir ali məktəb demək idi. Gənclərin Azərbaycandan kənarında təhsil almağa göndərilməsinin əhəmiyyətini o zaman bu işlərin təşəbbüskarı və rəhbəri olan Heydər Əliyev belə açıqlayırdı: "Biz 1970-ci ildən başlayaraq Azərbaycandan gənclərin keçmiş Sovetlər İttifaqının ən böyük universitetlərinə, ali məktəblərinə oxumağa göndərilməsinə nail olduq. Onların sayı hər il artırdı. Bunun böyük əhəmiyyəti var idi. İndi də biz bunun müsbət nəticələrini görürük... Bunun əhəmiyyəti ondan ibarət idi ki, o vaxtlar respublikamızdan kənarında təhsil alan gənclər Sovet İttifaqı tərkibində ən yüksək təhsil verən, təcrübəyə malik olan universitetlərdə oxuyurdular. Bu, bir həqiqətdir. Bu həqiqəti isə inkar etmək olmaz. Bütün bunların hamısı o vaxtlar Azərbaycanın gələcəyi üçün yeni-yeni müəssisələr hazırlamaq məqsədi daşıyırdı".

Artıq 1981-ci ildə Moskvanın, Sankt-Peterburqun, Ukraynanın, Belarusun qabaqcıl ali məktəblərində 244 ixtisas üzrə 3600 azərbaycanlı gənc təhsil alırdı. 1982-ci ildə SSRİ-nin rəssamlıq və incəsənət akademiyalarında və universitetlərində 85 nəfər azərbaycanlı tələbə 18 ixtisas üzrə təhsilini davam etdirirdi.

XX əsrin 70-ci illərində Azərbaycan təhsilinin inkişaf tarixinin ən yaddaqalan səhifələrindən biri də milli hərbi təhsil sisteminin yaradılması hesab edilir. Vaxtilə imperiyanın müsəlman Şərqi xalqlarına qarşı yönəldilmiş ayrı-seçkilik siyasəti azərbaycanlıların milli hərbi kadrlarının hazırlanması qarşısında da ciddi maneələr yaratmışdı. Azərbaycanın gələcək perspektivini uzaqgörənliklə düşünən Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə milli hərbi kadrların hazırlanması üçün cəsarətli addımlar atdı. Bakıda müxtəlif pillələrdə hərbi təhsil verən məktəblərin yaradılmasına nail oldu. Heydər Əliyev C.Naxçıvanski adına hərbi liseyin 30 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimində bu barədə demişdir: "Siz bilirsiniz ki, mən keçmişdə uzun müddət dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında fəaliyyət göstərmişəm. Dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işləyəndə bütün Azərbaycanda, habelə SSRİ-də olan hərbi hissələrlə çox yaxşı tanış idim. Ancaq hər dəfə mənə narahat edən o idi ki, azərbaycanlılardan zabit vəzifəsində adam yoxdur. Biz də təxminən 60 min gənci ordu sıralarına göndərirdik. Ancaq onların tam əksəriyyəti inşaat

batalyonlarına düşürdü... Mən fikirləşdim ki, əgər bunlar əsgər kimi orduda öz yerini tuta bilmirlərsə, onda zabite nə demək olar. Ümumiyyətlə, SSRİ hökumətinin, Kommunist Partiyasının elan olunmamış bir qərarı var idi ki, ali hərbi məktəblərə əsasən ruslar, ukraynalılar, beloruslar qəbul oluna bilərlər. Qalan millətlərdən gənclərin hərbi məktəblərə qəbul edilməsini çox nadir hadisə kimi qəbul etmək olardı. Bunları görəndə, bu barədə fikirləşəndə düşündüm, yaxşı, biz Sovetlər İttifaqının bərabər hüquqlu müttəfiq respublikaları, böyük səlahiyyətlərimiz var. Biz nə üçün ordudan təcrid olunuruq? Demək, əlavə tədbirlər görmək lazımdır... Ona görə də mən 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbər seçildəndə sonra 1971-ci ildə bununla məşğul oldum... Beləliklə, məktəbi yaratdıq, böyütdük".

1971-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə C.Naxçıvanski adına hərbi liseyin əsası qoyuldu, 1973-cü ildə məktəbə respublika statusu verildi. 1976, 1978 və 1981-ci illərdə məktəbin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün əlavə tədbirlər həyata keçirildi. Ali Ümumqoşun Komandirləri və Ali Hərbi Dənizçilik məktəblərinin rəhbərliyi milli hərbi kadrlarla dəyişdirildi. İndi Milli Ordumuzda qulluq edən hərbi kadrların böyük əksəriyyətini həmin məktəblərin məzunları təşkil edir və biz etiraf etməliyik ki, müstəqil dövlət quruculuğunun mühüm şərtlərindən biri hesab edilən milli nizami ordumuzun yaradılmasında ötən əsrin 70-ci illərində əsası qoyulmuş bu hərbi təhsil məktəblərinin rolu çox böyükdür.

Tarixi təcrübə göstərir ki, hər bir cəmiyyətin elmi-texniki, iqtisadi, sosial və mədəni inkişafının əsasını fundamental elmi tədqiqatlar təşkil edir. Ona görə də 1970-1980-ci illərdə ölkə rəhbərinin göstərişi ilə fizika, riyaziyyat, astronomiya, neft-kimya, neft emalı, geologiya, coğrafiya, biologiya, humanitar və ictimai elmlər üzrə fundamental araşdırmalar və onların tətbiqi sahəsində böyük işlər həyata keçirilməyə başlandı. Fundamental tədqiqatlara görə, həmin illərdə üç minə yaxın elmi, elmi-texniki və xalq təsərrüfatı əhəmiyyətli nəticələr əldə edildi.

XX əsrin 70-80-ci illərində Elmlər Akademiyasının bir çox mühüm obyektləri tikilib istifadəyə verilmişdir.

Heydər Əliyev 1969-1982-ci illərdə hakimiyyətdə olduğu dövrdə fəaliyyətinin ilk günündən gələcək müstəqil Azərbaycanın iqtisadi, sosial və elmi-texniki potensialının möhkəmləndirilməsi üçün uzaqgörənliklə həyata keçirdi. Məhz bunun nəticəsidir ki, SSRİ dağıldıqdan sonra iqtisadi əlaqələrin birdən-birə kəsildiyi bir şəraitdə Azərbaycan yavaş və uğurla dünya iqtisadiyya-

na inteqrasiya etdi. Həmin illər Azərbaycanın yüksəliş və tərəqqi dövrüdür.

Ötən dövrə tarixi baxış bir daha göstərir ki, Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətdən uzaqlaşdırıldığı illərdə ölkənin bütün sahələrində tənəzzül başlamışdı. 1987-ci ildən Azərbaycanda elm və təhsil sahəsində də durğunluq meyilləri kök salırdı. Ötən əsrin 70-ci illərində əsası qoyulmuş sürətli tərəqqi zəifləyir, müxtəlif ömənlər unudulurdu. Ən əsası isə elmə, təhsilə qayğı yaddan çıxır, onun cəmiyyətdə aparıcı rolu lazımcıca öz qiymətini ala bilmirdi. Tənəzzülün qarşısını almaq üçün isə heç bir təsiri tədbir görülmürdü. Lakin tale bizi öz milli dəyərlərimizi yaşatmaq və inkişaf etdirmək üçün yenidən imkan verdi. 1993-cü il iyunun 15-də Heydər Əliyev xalqın çağırışına səs verib ölkəyə yenidən rəhbərliyə qayıtdı. Ölkədə yaratdığı əmin-amanlıq, sosial sabitlik, daxili və xarici siyasətdə uğurlar hamıda böyük ümid yaradı. Heydər Əliyev öz nəhəng siyasi fəaliyyəti ilə xalqımızın müstəqilliyini reallığa çevirdi. Dahi rəhbərin müdrikliyi sayəsində Azərbaycanın blokadası yarıldı. Dünya ictimaiyyətinin rəyini, global siyasətin yönünü Azərbaycana tərəf çevirdi, XX yüzilliyin tarixinə ən faciəli münəqqişlərdən biri kimi daxil olmuş Ermənistan-Azərbaycan münəqqişsində atəşkəşə nail oldu.

Müstəqillik illərində dünya azərbaycanlıları arasında əlaqələr güclənmiş, onların birliyi, həmrəyliyi dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılmışdır. Gec de olsa artıq dünyada Azərbaycanın diasporu yaranır. Bu gün ölkəmiz dünya birliyinə ayrılmaz tərkib hissəsinə çevirilib. Dövlətimiz qısa müddətdə BMT-nin, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının, MDB-nin, İslam Dövlətləri Birliyinin, İslam Konfransı Təşkilatının, Avropa Şurasının, Qara Dəniz Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının, Dünya Bankının, Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvü olmuş, Avropa Birliyi, Avropa Parlamenti, NATO Parlamentlərarası İttifaqı və başqa nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələr qurmuşdur. Bütün bunların hamısı Heydər Əliyevin titanik gücünün məhsuludur.

Müstəqil dövlət quruculuğunda, sosial-iqtisadi və mədəni inkişafda elm ölkənin mühüm hədəfverici qüvvəsidir. 2001-ci ildə möhtərəm Heydər Əliyevin fərmanı ilə AMEA-nın statusu müəyyən edilmiş, bununla da, akademik elmin ölkənin inkişafının əsas təminatçısı olduğu bir daha təsdiqlənmişdir. 2002-ci ildə AMEA-nın Naxçıvan bölməsi təsis edilmiş, 2003-cü ilin yanvarında möhtərəm prezidentin fərmanı ilə AMEA-nın nizamnaməsi təsdiq olunmuşdur. Bakı Dövlət Universitetinə, Azərbaycan Neft Akademiyasına, Azərbaycan Dövlət Kənd Təsərrüfatı Akade-

miyasına, Azərbaycan Tibb Universitetinə və s. özünüidare hüququ verilmiş, 16 özəl institut yaradılmışdır. Dünya birliyinə inteqrasiya üçün yeni Bolonya təhsil sistemində keçilmişdir. Bütün bunlar ölkə rəhbərinin ardıcıl və məqsədyönlü siyasəti, respublikada yaranmış ictimai-siyasi sabitlik və sosial-iqtisadi dirçəlişin nəticəsində reallaşdırılıb.

Respublikamız hazırda sürətlə dünya birliyinə inteqrasiya olunur. İqtisadi islahatların dönmədən davam etdirilməsi, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin, istifadəyə verilmiş, İpək yolunun bərpası, respublikamıza qoyulan investisiya axınlarının sürətləndirilməsi, işğaldan azad olunmuş Qarabağ ərazilərində gedən nəhəng quruculuq işləri dövlət müstəqilliyimizin əbədiyyətinə və xalqımızın rifahının yüksəlməsinə xidmət edir. Cənub Qaz Dəhlizi-Cənubi Qafqaz qaz boru kəməri (Bakı-Tbilisi-Ərzurum) TANAP, TAP müvəffəqiyyətlə istismara verilib, təbii qaz Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, Yunanistan, Bolqarıstan, Albaniya ərazisindən və Adriatik dənizinin dibindən keçməklə 3500 kilometrə artıq uzanan boru kəmərləri vasitəsilə İtaliyaya qədər çatdırılır. Bu da Avropa dövlətləri ilə Azərbaycan arasında strateji münasibətlərin daha da möhkəmlənməsinə kömək edir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin davamçısı Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, incəsənət və s. sahələrə aid verdiyi fərman və sərəncamlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölkədə elmin, təhsilin inkişafını stimullaşdırmaq, bu sahədə çalışan işçilərə dövlət qayğısını artırmaq və onların sosial müdafiəsini daha da gücləndirmək məqsədilə, alimlərin, müəllimlərin, həkimlərin, incəsənət və mədəniyyət işçilərinin əməkhaqlarının artırılması barədə imzalanmış sərəncamlar hamı tərəfindən böyük razılıqla qarşılanıb.

Heydər Əliyevin qurduğu müstəqil Azərbaycanı yaşadan, inkişaf etdirən, çiçəkləndirən onun davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin ətrafında daha sıx birləşməliyin. Əgər Heydər Əliyev millətin atası, Azərbaycan xalqının ümummilli liderdirsə, İlham Əliyev bizim ümidimiz, bugününümüz və gələcəyimizdir.

O böyük insanın xatirəsini əbədiləşdirmək Azərbaycan xalqının mədəni boricudur. Onun fəaliyyəti həmişə hərtərəfli öyrənilməklə, tariximizin yaddaşına həkk olunmalı və gələcək nəsillərə çatdırılmalıdır. Nə qədər ki, Azərbaycan var, Heydər Əliyev də xalqın qəlbində əbədi yaşayacaqdır.

İsmayıl ƏLİYEV,
Bakı Dövlət Universitetinin
kafedra müdiri,
professor.